

LIMBURG OP ZIJN SMALST

Iedere provincie heeft ze: monumentale objecten en ensembles waarvoor, ondanks hun evidente cultuurhistorische waarde, gevochten moet worden. Zelfs de status van beschermd monument biedt geen garantie tot behoud. Voortdurend dienen organisaties als de Bond Heemschut derhalve op hun qui-vive te zijn. In dit artikel worden vier trieste gevallen in de provincie Limburg onder de loep genomen. Ter lering, doch niet ter vermaak.

Voordat de vastberaden trimmer op een zomerdag aan de beklimming van de verschrikkelijke Camerigerberg begint, wordt hem – of haar uiteraard – nog een blik gegund op het smakelijk langs de weg uitgestalde fruit en op een keur aan verlokkelijke ijsco's die bijna voor het grijpen liggen. Mocht de arme zelfkastijder bij deze aanblik overmand worden door het vertwijfeld gevoel de kwellingen van Sisyphus en Tantalus in zich te verenigen, dan is de kans groot dat hij de Camerigerberg voor gezien houdt en zijn heroïsche voornemens enigermate bijstelt. Is de sportieveling echter een liefhebber van monumenten, dan wordt hij ondanks de laving niet veel vrolijker. Zijn oog wordt namelijk getroffen door een bijna tot een ruïne vervallen vakwerkboerderij. Het woonhuis van de hoeve Winneberg, want daar spreken we over, verkeert in een deplorabele toestand, en de bijbehorende schuren zijn grotendeels ingestort. Verder wordt het in een beschermd dorpsgezicht gelegen rijksmonument ontsierd door nieuwe bouwsels en door een voor het woonhuis aangelegde parkeerplaats, die de restanten van een voormalige gracht heeft aangetast. Deze

gracht en de constructie van het woonhuis verwijzen rechtstreeks naar de middeleeuwse oorsprong van de Winneberg. Meerdere Limburgse kastelen hebben in de Middeleeuwen op de Winneberg geleken, maar de sporen daarvan zijn door allerlei verwoestingen en verbouwingen uitgewist. De conservering van een bijzondere fase in de geschiedenis van de rurale bouwkunst maakt de Winneberg tot een monument van uitzonderlijke klasse.

Lankmoedig

De Commissie Limburg van de Bond Heemschut heeft reeds in 1995 haar bezorgdheid over de gang van zaken rond de Winneberg aan de gemeente Vaals kenbaar gemaakt. Het college liet weten deze zorg te delen, maar schoof iedere verantwoordelijkheid af naar de provincie, omdat die bleef vasthouden aan de agrarische bestemming van de hoeve en niet wilde zoeken in de richting van een eventuele oplossing van ombouw tot toeristisch appartementencomplex. Deze verklaring van de gemeente zou voor Heemschut nog acceptabel zijn geweest als er niet veel meer gevallen waren waar-

Cadavre exquis De Biesenhof, visitekaartje van de gemeente Geleen.

De binnenplaats van Kasteel Haeren in augustus 2000 (boven) en oktober 1986 (onder). De gemeente Voerendaal beschouwt de garage als een voortzetting van het bouwvallig schuurtje links op de foto. Foto's Sjef Frijns en RdMz.

uit een ernstig gebrek aan krachtadig optreden van de zijde van het gemeentebestuur bleek met betrekking tot de bescherming van monumenten. Lankmoedig, dat is nog de meest vriendelijke typering voor het monumentenbeleid van Vaals. Bij de Winneberg uit zich dat in het tolereren van de zonder vergunning opgetrokken bijgebouwen en de aanleg van de geïmproviseerde parkeerplaats. Er moet bovendien ernstig getwijfeld worden aan het tijdelijke karakter van zowel de bijgebouwen als de parkeerplaats. Van een gemeente waarvan de burgemeester historica is en bovendien als voorzitter van het Monumentenhuis Limburg van het belang van monumenten niet overtuigd hoeft te worden, mag je een veel alerter beleid verwachten. Mevrouw Quint-Maagdenberg mag dan wel op studiedagen van leer trekken tegen de hogere overheid (zie 'Heemschut' juni 2000, pag. 6), dit pleit haar niet vrij van een blik in eigen keuken.

Cadavre exquis

Op de grens van de gemeenten Geleen en Schinnen ligt een boerderij al jaren te creperen. Van de

Biesenhof kan een cynicus zich met recht afvragen of de boerderij nog wel gerestaureerd moet worden, want ondertussen lijkt de status van beschermenswaardige ruïne meer op zijn plaats. Het proces van verval is al zo lang gaande dat slechts een enkele grijsaard zich de boerderij nog in gezonde toestand voor de geest kan halen. Er gebeurt met andere woorden niets om het verval tegen te gaan. Waarom niet? Het antwoord is bekend: 'we kunnen niets'. Wie is 'we'? In dit geval spelen heel wat partijen een rol. Het voert te ver om op deze plaats de hele kluwen aan ingewikkelde verhoudingen te ontwarren, maar ook hier kan gesteld worden dat de partij die het meest in aanmerking komt om een oplossing te forceren, namelijk de gemeente, zich verschuilt achter de andere partijen; maar wat mag je verwachten van een gemeente die op alle fronten een slap ruimtelijk kwaliteitsbeleid voert. De cultuurhistorische waarde van de Biesenhof, die reeds gesticht was voor hij in 1259 in bezit kwam van de Duitse Orde in Alden Biesen, is zo evident dat behoud de grootste prioriteit dient te genieten. Echter als symbool voor het culturele failliet van de gemeente Geleen is de Biesenhof in zijn verruïneerde toestand ook niet zonder betekenis.

Eenzaam

De strijd voor behoud van de waarde van een monument kan bijzonder eenzaam zijn als iedere keer een verzoek tot ondersteuning op niets uitloopt. Dit gevoel van eenzaamheid moet zich hebben opgedrongen aan een van de bewoners van Kasteel Haeren in Voerendaal. De betreffende persoon heeft onder meer protest aangetekend tegen de bouw van een garage op nota bene de binnenplaats van het kasteel. De Rijksdienst zegt niets tegen de gemeente Voerendaal, de vergunningverlener, te kunnen ondernemen omdat er niet tegen het monument is aangebouwd, wat derhalve niet zou zijn aangetast. Het is ongelooflijk maar waar. Andere aanslagen op het kasteel betreffen de sloop van een oud hooiluik en het aanbrengen van kunststof kozijnen, die bovendien op een verkeerde wijze geplaatst zijn. Dit artikel kan geen definitief oordeel, laat staan een Salomonsoordeel, vellen; iedere betrokkene lijkt zijn valide en minder valide argumenten te hebben, en iedere belanghebbende belicht een bepaald facet van de kwestie dat een ander weer bewust in het duister laat. Wel kan iedere monumentenliefhebber constateren dat bij Kasteel Haeren dingen gebeuren die je voor onmogelijk houdt, en ook hier blijkt de gemeente, met het vaststellen van het bestemmingsplan, een doorslaggevende rol te spelen.

Krotbelasting een bruikbaar instrument?

Enkele jaren geleden heeft de werkgroep 'niks aan de hand' uit Valkenburg het gemeentebestuur het voorstel gedaan om een krotbelasting in te voeren, teneinde enkele monumentale panden voor verder verval te behoeden. De werkgroep meende dat deze in België

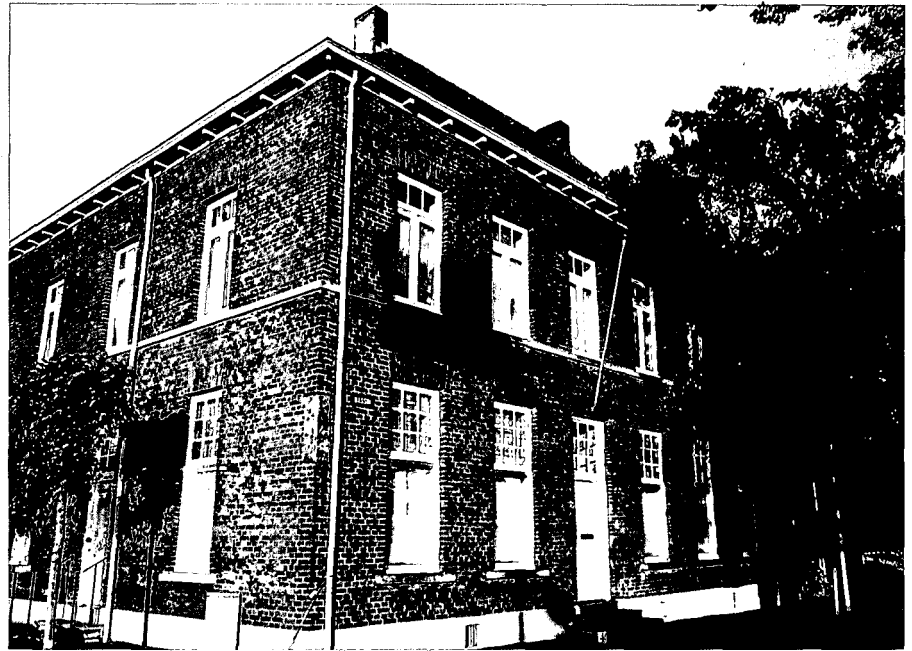
gehanteerde maatregel ook in Valkenburg van nut kon zijn, maar de gemeente liet weten dat er in Nederland geen wettelijke mogelijkheid bestaat voor het implementeren van een dergelijk middel. Nu is krotbelasting geen instrument dat in België in het kader van de monumentenzorg is ingevoerd, maar in de praktijk raakt het de eigenaar van een monument wel in zijn portemonnee wanneer hij de boel laat verkrotten. Verder kan in België de eigenaar van een monument bij verwaarlozing ervan onteigend en zwaar beboet worden. Deze repressieve maatregelen passen misschien niet in het Nederlandse bestel dat het vrije beschikkingsrecht van de eigenaar hoog in het vaandel voert, maar toch is de vraag gerechtvaardigd in hoeverre het ten onzent bestaande systeem van bonusmaatregelen van subsidies en fiscale prikkels voor restauratie en onderhoud niet door een tegenhanger in de vorm van een malus-maatregel als krotbelasting aan effectiviteit kan winnen.

Jaren zestig visie

Onlangs bereikte ons het bericht dat in de gemeente Weert een pand uit circa 1880 is gesloopt. Het betreft hier het laatste pand dat herinnerde aan de tijd dat het bassin in Weert een belangrijke schakel vormde voor het scheepvaartverkeer op de Zuid-Willemsvaart. Bouwvigant *Wilma* zag als buur en eigenaar van het pand ter plekke liever parkeerplaatsen verschijnen. Het argument van Wilma dat het pand Joosten, zoals het bekend stond, slecht was ingepast tussen de andere bebouwing – gemakshalve voorbijgaand aan het feit dat het 120 jaar geleden wel was ingepast – slikte de gemeente maar al te graag voor zoete koek. Weert heeft in het verleden een uiterst dubieuze reputatie opgebouwd op het gebied van monumentenzorg. Nu was gebrek aan visie in de jaren '60 en '70 gemeengoed, maar anno 2000 mag je toch een andere attitude ten aanzien van monumenten verwachten, zeker van een gemeente waarvan de burgemeester enkele jaren geleden nog voorzitter was van de Commissie Limburg van de Bond Heemschut! Naar aanleiding van de dreigende sloop is in Weert een Vereniging tot Behoud van Weert opgericht. Voordat de statuten waren opgesteld en de vereniging als belanghebbende in de strijd tot behoud van het pand Joosten kon worden aangemerkt was men al met de sloop begonnen. Aan de communicatie met de Vereniging tot Behoud van Weert was de gemeente überhaupt weinig gelegen. Het vinden van een bestemming was overigens geen probleem: het pand is tot voor kort bewoond geweest en het had een uitstekende en representatieve woning kunnen zijn voor burgemeester *Karel Majoor*, die in zijn nieuwe gemeente nog op zoek is naar een onderkomen.

Hand in eigen boezem

En waarom heeft de Bond Heemschut hier niet ingegrepen? Omdat we slecht op de hoogte waren. De

Inmiddels gesloopt pand Joosten uit ca. 1880 in Weert; met dank aan de gemeente Weert. Foto P. von der Ruhren.

naakte waarheid is dat maar al te vaak Heemschut, althans in Limburg, een gebrek aan daadkracht vertoont. Dit is geen kwestie van onvoldoende wil als wel van onvoldoende mogelijkheden. Als provinciale organisatie die het moet hebben van de inzet van vrijwilligers missen we de alertheid en de capaciteit om alle ontwikkelingen die zich op lokaal niveau afspelen te volgen en eventueel te beïnvloeden. Momenteel is de Commissie Limburg bezig met het bedenken en implementeren van een structuur die de slagkracht van de Bond op regionaal niveau moet versterken. In een van de komende nummers van 'Heemschut' zal uit de doeken worden gedaan hoe een en ander gaat functioneren.

Ter lering

Wat leert ons deze korte, en zeker niet uitputtende, inventarisatie van het monumentenbeleid in de praktijk? Ten eerste blijkt dat de eigenaar of bewoner van een monument een goede kans heeft om zijn persoonlijk inzicht ten aanzien van het gebruik ervan te laten prevaleren boven het maatschappelijk belang. Ten tweede blijkt dat het optreden van de overheid afhangt van de wil om met name op gemeentelijk niveau een krachtadig beleid te voeren. Argumenten om niets te doen zijn maar al te gemakkelijk gevonden; het blijkt heel eenvoudig om zich achter 'een ander' te verschuilen. Deze gang van zaken stemt somber over de effectiviteit van een te ver doorgevoerde decentralisering van monumentenzorg. Ten derde moet er gedacht worden aan een wetgeving die verval effectiever bestrijdt. En ten vierde moet er een goede afstemming tussen particuliere monumentenorganisaties komen. Want woede is een kracht die, mits in goede banen geleid, een machtig wapen kan zijn.

Drs. F. Hovens is PR-medewerker van Heemschut Limburg.